

Str. 33 cett 1957 D' Gerich a C'AV.

Profesor č.v.učení technického František Wald se narodil 9. ledna 1861 v kolonii na Brandýsku v okrese Slánském. Jeho otec tam byl předním mistrem v dílnách Společnosti státní dráhy. Byl původem Němec ze Saské Kamenice (Chemnitz in Sachsen) ; matka byla z Nýdku (Neudek) u Karlových Varů, také Němkyně.

Mladý F. Wald začal již v stáří pěti let chodit do české závodní školy na Kúbeku. Po válce prusko-rakouzské se rodina odstěhovala do kolonie při dolu Thinnfeld , kam byly dílny přeloženy. Wald přešel hned , snad asi šestiletý do druhé třídy. Jelikož bylo v Kladně jen pět tříd, pobyl v páté třídě celá tři léta u pana učitele J. Hálka, blahé paměti.

Ve třídě bývalo kolem dvou set žáků a kázeň bylo možno udržeti jen neúprosnou rákoskou. Žáci měli, jak Prof. Wald sám vypravuje, učitele Hálka přes to rádi, neboť dovedl u hochů vzbuditi myslivého ducha. Naučil je počtům a úsudku tak, že na základě toho, čemu se Wald u Učitele Hálka naučil, vyřešil podobný úkol bez rovnic jako septimán.

Pan řídící Hálek žil ještě za našeho dětství. Pamatuji se na jeho malou, obtloustlou postavu ~~stojící~~ v haveloku, s rukou , v níž držel hůlku, položenou na zádech. Chodil skloněný poněkud do předu. Nosil dlouhý vous na bradě. Mladšímu, Božovi nosil cukroví v kornoutku. Měli jsme jej, jako učitele ^{našeho} svého otce ve velké úctě. Domnívám, se, že jsme mu chodívali s babičkou přát k vánocům a i k svátku. Říd. učitel zemřel asi v r. 1902 .

V době návštěvy obecné školy zemřel Waldův otec. Bylo to v prosinci 1870. Pro rodinu s nezaopatřenými dětmi to byla velká rána. Řídící učitel Hálek přejal veškerou otcovskou , dobrovolnou péči o svého nadaného hochu, kterého se zálibou ^{časem} nechal zastávati i ve svém učitelském ^{postavení} postavení.

Wald rád vzpomínal na poctivost, příčinnivost a touhu po vzdělání u svého otce, po kterém mu zůstala snaha vždy věděti více než to podávala škola. Zůstal jako jeho otec alespoň v tomto smyslu samoukem, svým celým myšlením člověkem samostatným i ve vědě.

Po otci zdědil Wald Gerstnerovu Mechaniku z roku 1831 a Stockharovu Schule der Chemie asi z r. 1847. V těch pilně čítal již v páté třídě obecné školy.

Jak bedlivě sledoval fyzikální úkazy již tehdy, svědčí zmínka v Živě z roku 1892, kde píše: „že energie mizíc, vzbuzuje teplo, jest zajisté již zkušeností prastarou; již jako hoši třeli jsme kovářské knoflíky a těšili se z toho, že se zahřívají.“

4. srpna 1872 obdržel W. při odchodu z obecné školy vysvědčení se samými jedničkami. Je podepsáno řídícím učitelem Josefem Hálkem a farářem Mottlem.

V dobách oslav 1. května často W. vzpomněl svých spolužáků z obecné

školy, Pospíšila a Waltra, kteří trpěli v životě za své přesvědčení, vští-
pované jim ve škole učitelem Hálkem.

Po vykonání přijímací zkoušky na české reálce v Ječné ulici v Praze,
k níž byl doprovázen jako jedenáctiletý hoch v roce 1872 řídícím Hálkem,
se během roku umístil jako dvanáctý v prvním a jako šestý v druhém pololetí
mezi 69 - ti žáky.

V té době byl na této škole ředitelem češtinář Jan Šťastný. Jak
poměry vypisuje Fedor Kovařík v Nár. Listech v r. 1937 dne 17. VII., byl to chu-
ravý pán a hoši jej vlastně nikdy ani neviděli. V druhém pololetí je na
Waldově vysvědčení podepsán za řed. Josef Vinohorský. Co se za tímto hez-
kým jménem zkrývá, popisuje Kovařík. Ale to nemohlo mít vlivu na vytváření
povahy. Profesorem náboženství byl Dr. Kovář, skladatel zpěvohry Narození
Páně, jejíž provedení v Kladně dětmi Waldovými jako "solisty" přispělo k zí-
skání prostředků na stavbu nového Kladenského kostela.

Po obdržení stipendia od Spol. st. dráhy - žádost W. odevzdal v do-
předu své matky vrchnímu správci na Brandýsku - přestoupil Wald na německou
státní reálku v Nikolandské ulici v Praze.

Během studií si vypomáhal kondicemi, protože podpora, kterou mu mohla
matka posílati z malé "provize" nestačila na živobytí. Známý pražský občan
Habich vzpomněl ještě v roce 1906 na preceptora Walda.

Wald bydlil skrovně, snad až příliš, takže se ani nemohl dobře při-
pravovati ke studiu. Proto později se přestěhoval k Polákovům na Rybníčku
17. Rád a vděčně vzpomínal na oba manžely a když pak mohl, podporoval je i
peněží. Jeho spolubydlícími byli bratři Kubánkové.

Z profesorů si oblíbil svého pozdějšího otcovského přítele prof. Jo-
sefa Richtera, který byl později ředitelem Karlínské něm. reálky a žil na
odpočinku v Liberci. Dále na prof. Reichla a v. Waltenhoffena. Tito byli poz-
ději profesory na technice ve Vídni. Na reálce učili také prof. Klimeš a
Tyr. Nepříznivě Wald vzpomíná ředitele ústavu, Köglicha. Ten se jednou posta-
vil o Waldovo disciplinární potrestání za to, že jej přistihl, jak vstupoval
do Vinohradského Tyršova ústavu do cvičení, kam jej tajně sledoval. Špatná
mámka z mravů a ztráta osvobození následovaly.

Wald vzpomíná i na vliv výkladů středoškolských na své pozdější
přezírání a úvahy o " Významu druhé věty mechanické teorie tepla " v Ži-
vkách v r. 1892.: " Pamatuji se velice živě, jak ~~XXX~~ na počátku svých studií fy-
zických na střední škole byl jsem překvapen naukou o setrvečnosti hmoty.
V té době bylo mi samozřejmo, že každá v pohyb uvedená hmota za krátký čas
se musí přijíti v klid; kdyby nebylo tření o vzduch, o podložku a pod. Ač nám to
ukazoval výmluvnými slovy, myslím přece, že jsem tehdy uvěřil více z úcty, k
mu, nežli z uvážení důvodů; trvalo to alespoň delší čas, než jsem byl pravdou
důvodů těch pronáknut. "

S občasným prospěchem s vyznamenáním nebo bez něho, a s uspokojující-

vým prospěchem tam maturoval 10. července 1879. Na vysvědčení má Wald z chemie známku chvalitebně, z fyziky výborně, z matematiky dostatečně.

Ze spolužáků vppomínal rád na p. Homolku, Richarda Kleina, pozdějšího mostaře Křídlo, Moudříka, Mizerného, Dvořáka, Stránského, a Svobodu. Hrou osudu byli spolužáci v abecedě Wald, Weiss a Wölsch později všichni vysokoškolskými profesory.

Wald vstoupil ihned na německou vysokou školu v Praze, v Husově třídě. Studoval chemický odbor.

Již jako dvacetiletý studiosus se ~~zasámil~~ na zábavě v Praze s Kladenskou rodačkou Josefou Radkovskou, kterou později pojal za choť.

Ještě před složením první státní zkoušky se chlubil své Josefince přijetím své první práce Vídeňskou akademií věd. Pojednání bylo doporučeno k přijetí prof. Gintlem. Šám o tom píše: " Sedím ráno ve fyzice; tu Bolzano ke mne sedne a sděluje mi, co četl dnes ve Wiener Zeitungu. Nevěřil jsem zprvu ač ujistil mne čestným slovem a spolu dovolal se svědectví jiného kollegy. Nebylo mi zprvu překvapením dobře. Pak ale zcela srdce radoval jsem se, že dostal jsem se zase o krok blíže k našemu obapolnému štěstí. " Novinářská zpráva zněla: K. K. Akad. der Wissenschaften Donnerstag d. 17. Feber 1881. Sitzung. Sektionschef Stefan legt die Abhandlung des H. F. Wald, Studiosus im Laboratorium der k. k. techn. Hochschule in Prag "Über Energie produzierende chemische Prozesse " vor. Málo slov, velké váhy. "

O několik let mladší p. František Podhora, později v. účetní na Engerthě psal 23. 12. 1932. o Waldovi: " Pamatuji se na první setkání s p. otcem. Přišel jsem s krajanem Minářkem ke ^{W. Malubrydli a z bratří} Kubánkovům (~~má státi ke Polá-~~ Křídlo, pozn. W. jun.) a mladý Kubánek nás uvedl do pokoje jež obýval zesnulý Váš pán otec. Seděl tenkrát na pohovce, měl před sebou nějaká lejskra a kouřil z objemné dýmky. Byl menší postavy, s plnovousem a já ho tak odhadoval na 30 let. Ale byl o hodně mladším než se zdál. Uvítal nás, podával nám ruku, a když zvěděl, že jsem rodákem z Třebuzic blízko Brandýska, rozhovořili jsme se o Brandýsku. . . " Dále se líčí v dopise prostota rodiny bytného, který byl fiákristou. Přátelé Kubánkovy přicházeli k Waldovu bytnému v jeho nepřítomnosti, aby si zazpívali, zde nerušení. Přišel-li Wald dříve, dal si i zazpívati. Zatleskal jim, pochválil je a i povzbudil.

Wald byl tedy milovníkem hudby již tehdy. Ale miloval i básníky a nadšeně pro Josefínku opisoval i Hálkovy Večerní písně. Byly určeny k deklamování buď pro ní nebo pro sestru Rézi, při zábavách ve Vinařicích nebo v Motyčíně, kde rodina tehdy zůstávala. Wald byl jako student hlavním pořadatelem a pokoušel se i o veršování.

První státní zkoušku Wald složil 16. července 1881. Podivnou hrou osudu dostalo se toto vysvědčení do úschovy v pozůstalosti obětavostí a porozuměním neteře Waldovy, Josefy Kučerové-Bulířové po šedesáti letech.

Po celá ta dlouhá léta ^{W.} vysvědčení toho asi nepotřeboval. Zkouška vyka-
zuje významání s výborným prospěchem z anorganické chemie ze zkoušky
složené z tohoto předmětu před komisí. Ostatní známky jsou: z org. chemie
látek uhlikatých, Prof. Gintl z fyziky - prof. v. Waltehofen, výborná, z mathe-
matiky - prof. Birblein - dobrá.

Čertí vdané sestry Marie ^{zeleňové} po příjezdu z Ruska přineslo rodině novou
starost o pět nezaopatřených dětí. Prof. Wald nemohl počítati s pomocí od
své matky. Doma bylo spíše jeho pomocí zapotřebí. A tak z nedostatku pro-
středků se lehce rozhoduje o vstoupení do praxe před dokončením tehdy
~~ještě neprořázeného celého absolutoria~~ a přijímá místo u Fražské žele-
zářské společnosti v železárnách v Kladně.

Službu tam nastoupil 16⁷ srpna 1882 pod vedením v. i. Emila Vorbacha
a jeho zástupce Ing. Früchtela. V laboratoři, kde pak setrval téměř 26 let,
do roku 1908, do 28. února, kdy byl povolán na českou techniku za řádného
profesora, byli tehdy: technický úředník Düll. Vzorky připravoval bývalý
kamenář Šebánek, který časem vyráběl i hrdčířské výrobky tehdy potřebné k
vlození porcelánových kelímků při spalování a jiných k provádění analy-
si rud suchou cestou. Šebánek rozřezával v ^{volném} prášném čase upotřebené ná-
kladní listy, aby z nich složil sáčky na vzorky pilin a na rudy. Budiž i
na něho vzpomenu - z nedostatku prostředků si na stará léta sáhl na život
a oběsil se z bídy.

Nová slušná existence dovolila Waldevi pomyslet na ženění.

Brzy po nastoupení služby ^{Waldem} byl poslán vedením ^{zavazetky} závodu do Gottesbergu
(Gottesberg) a později do Hermsdorfu u Waldenburgu (Hermsdorf bei Wal-
denburg) v Pruském Slezsku, hájiti ^{zavazetky} jeho zájmy při přejímání zásilek koksu
určeného pro kladenské železářny. Do těchto míst se Wald na čas i odstěho-
val se svou mladou chotí a se svým, právě narozeným prvním synem ^{Jindřichem}.

Po svém návratu do Kladna byl zaměstnán ~~jako chemik~~ v laboratoři ~~řá-~~
~~činně~~ vzorně vedené v. inženýrem E. Vorbachem. V té době tam byli ~~řá-~~
~~činní~~ Inž. Früchtel, techn. úř. Düll, vzorkář Šebánek ^{a Křochová} a jedna starší žena.
Studiem hojných ^{teoretických} problémů se zabýval ~~šéf~~ laboratoře, ^{výborný} theoretik; a
chemické práce prováděli inženýři s "dlouhánem" p. Düllem, Mir. Jílkem
a později i sp. V. Všetečkou, vyznamenávajícím se vedle pedantické chemické
přesnosti v práci i nádherným rukopisem, požadovaným pro psaní žurnálů.
Vzorkář Šebánek, vyučený kamenář, ~~se zaměstnával přípravou vzorků, stavbou,~~
~~šetřováním a obsluhou žíhací pece a výrobou hliněných pomůcek, jako miseky,~~
^{vyráběl zhotovoval hliněných}

sde zavedených k šetrné ochraně porcelánových kelímků při žhání, a tulpy, potřebných k tehdejšímu stanovení kvality rud suchou cestou. Ve volném čase Šebánek skládal "lékárnické" sáčky na vzorky. Na zachovaném snímku zhotoveném v době krátce po vstupu Waldově do laboratoře jsou zvěčněny podoby všech tehdejších, dnes až na pana V. Všetěčku zemřelých spolupracovníků. Místnost je vyplněna různými, dnes již historickými pomůckami a přístroji a ~~divo~~ podivovanými "hady, přístroji pro tehdejší způsob stanovení síry.

Již z počátku své praxe Wald neseťřával na používání převzatých analytických method. U ^{pro nedostatek} tehdejšího ~~způsobu provádění Kesslerovy~~ stanovení obsahu železa v rudách podle Kesslera mu neodpovídal zdlouhavý způsob stanovení konce reakce určovaný "kapičkami". Použil hned přímé titrace manganistanem draselným. U metody pro stanovení fosforu zavedl dnes všeobecně používaný dusitan draselný k redukci, čímž ~~skrátit~~ pracovní dobu a zlepšil určovací způsob. Prováděl rozborů důlních plynů "větrů" na dole Amálce a na Františkově dolu. Sám sjížděl a vcházel do ohrožených míst, aby odebral vzorky a ~~zjistil~~ varoval před nebezpečím osazenstvo, když zjistil přítomnost třaskavých plynů. Výsledky rozboru plynů originelně vynášel graficky a uvedl je v závislost s barometrickým tlakem, který se při tom ukázal směrodatným pro předpověď přítomnosti třaskavých směsí. Wald zjistil, že za poklesu barometrického tlaku vnikají do vzduchu součásti hořlavých plynů ze skulin a trhlin ve vrstvách uhlí.

V době Waldova vstupu do železáren byl centrálním ředitelem "Vojtěžské huti" Wittgenstein. Řediteli byli Jacobi a Baráček a později Bertrand. Jejich snaha o udržení provozu železáren nebyla snadná. Huť těžce zápolila po vyčerpání koksovateľného uhlí z kladenských slojí s nedostatkem dobrého, cizího koksu. Od dob nalezení Bessemerova procesu, k jehož použití se šurové železo s vysokým obsahem fosforu nehodilo, bylo železárnám bojovati s konkurencí, která měla dostatek rud čistších, než byla nučická ruda. Vedení závodu se snažilo odstraniti ~~z~~ větší část škodlivých ^{součástek} ~~síranů~~ vlastních rud praním vodou a ~~oxyfosforičnanů~~ ~~oxystraněním~~ ~~i~~ ^{podle vynálezu na základě} dokonce kyselinami. Za těchto těžkých poměrů zachraňuje existenci závodu ^{provdě} vynález Thomasova procesu. Sám vynálezce, tehdy již chorý ^{Thomas} navštívil

kladenskou huť, aby sledoval post ^{u práce} při zavádění ^{jeho zjednodušeného} vlastního procesu. Na správnosti a rychlosti chemického rozboru závisel celý úspěch spásnosného vynálezu. *Wald: Ich nehme für mich machen sie, dass sie keinen schmerz in die hütten im Rhein haben*

A v této době svěruje Wittgenstein 5. III. 1887. dvacetišestiletému Waldovi vedení laboratoře. Vrchní inženýr Vorbach ^{očekával} ^{abys přijal} přejímá po v. inž. Kláskovi provoz vysokých pecí, kde se brzy ^{postupně} ^{omídati} vyznamenává zavedením ^{dvou vysokých} osvědčených vyzdívky ^{pecí}.

Se zvýšenou radostí a chutí ku práci Wald modernisuje ^{svou} sobě svěřenou laboratoř. Již v roce 1888. zavádí mechanické vypočítávání běžných rozborů ~~mechanickou cestou~~ pomocí grafikonu na základě použití vlastností podobných trojúhelníků. Učinil tak nezávisle na ^{Francouz} Döcagnovi a jen tři léta po ^{svůj} něm. Způsob ^{výpočtu} uveřejnil v „Listech chemických. Později sestavil metodu k přesnému stanovení mangánu. Metoda nese **Waldovo** jméno a je charakteristická matematickým podložením. Známost této metody se rozšířila daleko za hranicemi (dříve ještě) než byla uveřejněna. Prokazovala po celá desetiletí „sesterké“ Pol-

dině huti, které byla dána ^{Waldem} nezištně k dispozici, neocenitelné služby při rozboru hlavně chromových ocelí. *Právě se ani vlastním zrušením do 1884 nekomerčním neobstál.*

Po zavedení Thomasova procesu (vedení železáren nepřestávalo na jeho dalším zdokonalování. Studoval se Derby-ho patent a Wald byl poslán sledovat jeho ^{výsledky} do Německa. Navštívuje řadu závodů, Oberhausen, Gutehoffnungshütte, Mühlheim, Ruhrort, Fenix ^{a j.} a seznamuje se svými značnými chemiky a hutníky německými. V této době potřeby lepší metody k stanovení uhlíku vypracovává těžký, ale té doby vynikající a duchaplný způsob jeho stanovení

v surovém železe a ocelích. V přístroji vlastní konstrukce se pracovalo s ^{rtuťové} použitím vývěvy. Ve vzniklých plynech se stanovil obsah kysličníku uhlí-^{ho} čitého; ~~parahexorpi~~ ^{pomocí} ve druhého přístroje, rovněž vlastní konstrukce, ^{kte} se měřil před absorpcí i po ní tlak na připojenem barometru. Tohoto přístroje ~~měřil před absorpcí i po ní obsah kysličníku uhlíčího nebo jiných sou-~~ bylo možno použít i k analýze jakéhokoliv

plynu. ~~TAKTO~~ Přístroj byl věnován ředitelství P. Ž. S. pražskému technickému museu. První exemplář si Wald zhotovil vlastnoručně - byl zručným sklářem a nedostávalo-li se mu dovednosti, pomohl si pečetním voskem.

v době studování otázky vlivu kyslíku na tavbu použil Wald podivuhodných vlastností právě objeveného křemenného skla - snášení náhlých změn ~~teploty~~ teploty k své nové metodě, stanovení kyslíku v oceli a v jiných kovech. Stanovení se provádělo v malé nádobce rámcového tvaru, zhotovené z křemenného skla. Nádobka se naplňovala zkoušenou látkou a po vypuzení vzduchu vodíkem. Množství vzniklé vodní páry po zahřívání se stanovilo ^v duchaplným ~~způsobem~~ způsobem zjištěním změn tlaků, způsobených střídavým ochlazováním a oteplováním. Změna tlaků se pozorovala na malém manometru nataveném na nádobce.

ce. Karlíkem (spolu) (Karlíkově myšlénce, později)
S horním inženýrem Wald pracoval na vynálezu ~~Káčáckého~~ "tachografu". Odhadl tvar základní součástky tohoto, dnes u těžních zařízení nepostradatelného přístroje, tak, jak jej později ^{na doporučení W. (dříve asistenta W.)} potvrdil výpočtem Ridley. Wald ~~Káčáckého~~ nabádal a podněcoval k tvořivé práci i jiné. Za svého dlouhého pobytu v Kladně zkoumal mnoho vynálezů kladenských pracovníků, ať se jednalo o beznadějný systém bezpečnostního vypínače vozů zapomenutého dnes již vynálezce ^{J. Kludského} z Kročehlav, nebo o neprodyšný, osvědčený telefon a nebo bezpečnostní lampu ^{J. Šmýra} jeho příbuzného Petříka, nebo později o Ing. L. Martiusův přístroj ku stanovení prachu v plynu.

Vedle toho se Wald se ^{sp}libou zabýval i elektřinou. Pracoval na zhotovení zvláště ekonomického galvanického článku a na sestavení ^{a pracovními} elektrického unipolárního přístroje. Svými, bedlivě vedenými vědeckými poznámkami po létech dokládal, že byl, jak říkal "na dosah ruky" vynálezu trojfázového proudu.

-I celý tehdejší technický život v Kladně byl čilý a rušný. O činnosti jednotlivých závodních inženýrů byla podávána zpráva v "Montánním klubu". Sídlo klubu bylo v hotelu "U bílého beránka" a později v "Závodním hotelu". O přednesených zprávách se živě rozmlouvalo a přednášeči se předháněli v rhetorickém umění. Výsledek byl jednou za rok oslavován výletem do Kačáckého údolí nebo vlakem na Mořinu, kde ^{volně} se podávaly nápoje a i jednoduché pokrmy. Náklad byl hrazen z příspěvků sbíraných a strádaných během roku. Ředitel Bertrand, vynálezce významného způsobu výroby oceli při takové příležitosti vyznamenával své, o rozkvět závodu zasloužilé osobnosti

pečivem ze své soukromé kuchyně.

Výlety Montánního klubu byly vedle dnes již zapomenutých Prokopských slavností konaných na náměstí před starým kostelíkem, velkou událostí, na kterou se těšili po celý rok velcí i ~~malé~~ děti. K jedné lesní slavnosti přichystal Wald se svými dětmi k vzletu papírový balon, který na neštěstí uvízl i s miskou, v níž hořela ^{malá naprosto čistá a čistě} plamen, v korunách vypráhlých stromů. Bylo velké nebezpečí požáru. ^{lena} Ale přítomný lesník balona sestřelil a ušlapal. Dostalo se mu za tuto duchapřítomnost od ředitele Bertranda ^{kterí mu byli} bohaté odměny.

V laboratoři Wald udržoval mezi svými zaměstnanci, ^{opravdovými} spolupracovníky, velmi přátelský poměr. Vládl tam jakýsi rodinný duch. Aby se ^{Wald} nemusil sám zabývat stále se opakujícím prováděním stejných chemických rozborů, zapracovával Wald své svěřence hned od mládí do svého způsobu práce. Poučoval je odborně a vzbuzoval v nich lásku k chemickému zaměstnání. Nabádal je k naprosté ^{čistotě} poctivosti. Učil je přesnosti, vychovával je k jistotě a spolehlivosti v práci. Těmito přednostmi se pak stala Waldem vedená laboratoř vzorem. Zkušenosti z ní si odnášeli Waldovi asistenti, jichž byla během jeho působení v Kladně celá řada, do svých nových působišť, jinam.

Kdy mohla býti laboratoř prováděna první pomoc při úrazech, zapracovával se Wald v závodní nemocnici, která tehdy byla v Kročehlavech. Vypomáhal při prováděných prvních větších operacích podáváním narkos. V době nebezpečí zavlečení cholery asi v devadesátých letech chystal s lékaři preventivní protipatření. Při vzpomínce na tuto učebnou dobu mezi lékaři Wald vypravoval o ^{pamětech} zkušenosti z doby po válce v roce 1866: V Kladně řádící cholera tehdy nepostihla dělníky pracující ~~na~~ u pražících pecí.

Kladenská laboratoř se těšila také velké oblibě jako dodavatelka výborných léků, hlavně proti rheumatismu. Podle nálady, nebo uznání a hlavně známosti ošetřovanců s paní Svobodovou nebo Novou se dodal lék „účinnější“ nebo „slabší“, s větším nebo s menším obsahem čpavku.

- Mimo několika technických prací, z nichž studii o redukci rudy nučické možno pokládati za první česky uveřejněnou experimentální práci železářskou, Wald svých analytických ^{prací} z pravidla neuveřejňoval. Svůj celý

sou

soukromý zájem věnoval theoretickému bádání, v němž je i těžiště Waldova celého životního díla.

Wald se již za svého vysokoškolského studia s velkou zálibou obíral Thermodynamikou. Tento vědní obor byl tehdá v popředí vědeckého zájmu. Wald přispěl i zde svojí hřivnou. Krátce po vstupu do kladenských železáren uveřejnil práci "Energie und ihre Entwertung". Kniha věnovaná prof. J. Richterovi vyšla u Engelmana v Lipsku roku 1889. Z ní přejal Ernst Mach průhledné odvození věty o entropii do své populární proslulé knihy "Die Prinzipien der Wärmelehre. Výsledků theoretických úvah ^{z thermodynamiky} uveřejňovaných v ~~Zeitschrift für physikalische Chemie~~ " si cenil zvláště W. Ostwald v. Hartmann, Duhem a le Chatelier. Práci "O směru samočinných lučebných reakcí" přijímá a odměňuje v roce 1892. nově zřízená ^{Česka} _{a v} akademie věd. Jiné theoretické práce uveřejňuje Wald v té době v "Živě", Listech chemických" ~~časopisu pro průmysl chemický.~~ Při tom v závodě studoval ~~xxx~~ průběh spalování generátorového plynu. Navrhoval změnu rozměrů předhřívacích komor. Dokládal vše výsledkem svých chemických rozborů. Ale snažil se svůj názor prosaditi tak ohnivým ~~XXXXXXXXXX~~, v podobných příležitostech sobě vlastním způsobem, takže nenašel pochopení. Kladenské komíny dále kouřily až do úmrtí tehdejšího směrodatelného činitele, který se cítil Waldovým návrhem osobně dotčen a navrhovaných změn nepřipustil. Roztrpčen nepochopitelným neuznáním dobře míněné rady, věnoval Wald, jak vypravovával, všechn svůj další zájem hlavně již jen řešení theoretických problémů, jichž řešení mu již tehdá přineslo řadu úspěchů a uznání, hlavně v cizině.

Ale skutečnou příčinou jeho zájmu o nejtěžší kapitoly theoretické chemie byla asi jakási vnitřní potřeba kritiky a revise základů chemického myšlení.

Wald žil v době "předrelativistického kvasu", v době fenomenologického bádání, budujícího jen na skutečných faktech. Nenalézal ani pro chemické pochody, kterými se obíral denně ve své hutnické praxi uspokojivého vysvětlení pomocí obvyklé klasické chemické theorie. Waldovi neodpovídalo vysvětlení komplikovaných pochodů jednoduchými reakcemi čistých látek, kterých zde nebylo."

Dopisováním s lipským professorem W. Ostwaldem se dozvěděl o pracích
Američana W. Gibbse, ~~XXXXXX~~ ^{o studiích} do té doby nedostupných. Tyto zcela nové myš-
lenky se chystal Ostwald právě rozšířiti vydáním všech Gibbsových prací
v německém překladu s názvem "Phaselehre." Wald knihu prostudoval, a vycí-
til význam Gibbsovy nauky o fázích pro řešení svých problémů, a vyslovil
na základě ~~XXXXXXXXXX~~ jejím dosud nejširší definici základního pojmu chemie,
pojmu čisté látky, či-li pojmu chemického individua v roce 1896.

V témže roce přijal Bancroft z Ithaky Waldovu práci "Chemie a její
zákony", kterou přeložil Trevor pro první anglický časopis pro ^{chemii a její} nové fyzí-
kální chemii. Rok na to Wald pracuje na mathematickém odvození základních
zákonů chemických, zákona stálých a násobných poměrů, odvození bez ~~potřeb~~
~~potřeb~~ atomové theorie. Všechny důležité zákony podrobuje svérázné
kritice v studii předložené mezinárodnímu kongresu ~~XXX~~ filosofie v Pa-
říži v roce 1900. Chystá se nalézt novou chemickou theorii, která by
objala i zanedbávané fáze a která by ukázala dosud vyznamenávané prvky
a sloučeniny jen jako zvláštní případy. ^{nové} Svoje ~~další~~ vědecké práce zasílá
Ostwaldovi pro "Annalen der Naturphilosophie".

V dalších letech Wald zasáhl i do památného sporu o princip pří-
rodní vědy. V "Naší době" se ujal ~~XXXXXXXXXX~~ názorů prof. Mareše článkem "I-
dealism a materialism v přírodní vědě" a přispíval články kritisujícími
časové události a rozebírajícími i běžné události v časopise "Pře-
hled" a později i v denních časopisech.

O uznání vědecké práce ^{Waldovy} se zasloužil nejvíce nositel Nobelovy ceny
Prof. W. Ostwald. Veřejnou pochvalou práce a ~~speobvyklým~~ uznáním mravenčí
píle Waldovy na zahraničním fóru při slavnostní přednášce "Faradayově"
upozornil na kladenského chemika v Londýně v roce 1904. Přítomný rakou/ský
vyslanec referoval o tomto ~~neobyčejném~~ neobyčejném uznání v ministerstvu.
A v roce 1907 následovalo povolání Waldovo na techniku. Ještě mu před-
cházelo lichotivé uznání Ostwaldovo pojmenováním "rakou/ským J. B. Richteren".

A tak se Wald dočkal svého ideálu, možnosti pracovati jen své vědě.
Z Kladna odešel v únoru 1908. po téměř dvacetišestiletém pobytu v tomto
městě, kde strávil ~~XXXXXXXXXXXXX~~ se svou milovanou chotí v kruhu své četné

rodiny a v úzkém kruhu Kladenských přátel nejšťastnější léta svého života.

Četné cenné velké fotografické snímky z huti i mimo ní ^{Waldem zhotovené} jsou památkou na doby ^{jeho} Waldova působení na Kladně. Z nich jsou nejvzácnější fotografie starých, nízkých, mohutným zdivem obstavených vysokých pecí a první celkový pohled z radniční věže na huť.

Svémi vědeckými pracemi si Wald učinil mnoho známostí v celém vědeckém světě. Jen listonoš p. Pavlis by mohl dosvědčiti, kolik dopisů s lákavými známkami cizích krajů Waldovi v Kladně doručil - mnohdy jen podle jména adresáta a ^{z země} země, s opominutím připsání ^{jména} jména města. ^{Kladna v Kladně} Ve významné sbírce dopisů cizích učenců jsou zastoupena jména: Bodländer, Braun, ^{Duhem} Cohen, Einstein, Ehrlich, Emich, Gibbs, Goldschmidt, Hempel, Le Chatelier, Kurnakov, Ostwald, Rosenboom, de Vries, Wroblewski a mnohá jiná. Tklivý je dopis P. Ehrlicha, v němž povzbuzuje Walda a srovnává svůj stav po objevení bacila tuberkulózy ve vlastní slině s ^{jeho} ^{stavem} stavem po přílišném duševním namáhání. V mnohých dopisech se obráží vědecký směr doby, ukazuje svízelnost cesty za poznáním a pravdou, sklamání a naděje, jindy radost z úspěchu a uznání.

- Brzy po příchodu do Prahy Waldovi zemřela jeho choť. V dobách vědeckých bojů, zneuznání a snižování významu jeho tvořivé práce mu byla jeho choť posilovatelkou a těšitelkou. Ztráta této duševní opory znamenala velkou ránu pro rodinu i pro Waldovo dílo. - Uplynulo celých dalších 10 let vyčerpávající práce, přemítání a studií i použití polydimensionální geometrie, doby bojů o nové názory, než se Wald odhodlal k vydání celé knihy "Chemie fází" Českou akademii věd v roce 1919. Tímto svým stěžejním dílem Wald dospěl k nové teorii chemické, "která je v podstatě analytickou proti nyní platné teorii syntetické". Další léta života profesora Walda byla vyplněna literární, vědeckou prací i veřejnou a vykonáváním povolání učitelského, a úřadu děkanského a rektorského. V této době chystal druhý díl své "Chemie fází", kterou mínil věnovati prof. W. Ostwaldovi.

Raněn při přednášce mrtvicí v r. 1928, uchýlil se k svému nejmladšímu synu do Vítkovic. Zde žil v ústraní, v kruhu své rodiny a hledal

útěchu před těžkými ranami osudu. V krátké době za sebou musil oželeť ztrátu úmrťm jediné své dcery, lékařky Dr. Josefy Schmidtové a pýchu svého života, syna Ing. Jindřicha, ředitele Vítkovických železáren. Odhodlaně pracoval do posledních dnů svého života za přesného dodržování přísných lékařských předpisů a za odřikání i těžce postrádaného kouření. Ne celý rok před svou smrtí vydal poslední svoje dílo "Základy theorie chemických operací" v České akademii .

Vysoké učení technické v Praze a Přírodovědecká fakulta české university v Praze a Vysoká škola báňská v Příbrami ^{společně} chystaly v uznání zásluh profesora Walda k jeho 70-tým narozeninám udělení čestných doktorátů. Této pocty se profesor Wald již nedočkal.

Encyklopädisches Handbuch
der
T e c h n i s c h e n C h e m i e
von

Dr.F. Stohmann.

Erster Band.

Aether - Cyan.

Mit 407 Holzschnitten.

Auf Grundlage von Muspratt's Chemie in Anwendung ~~XX~~
auf Künste und Gewerbe frei bearbeitet.

Braunschweig,

C.A.Schwetschke und Sohn.

/M.Bruhn./

1865/66.

Zweite vermehrte u. verbesserte Auflage.

Band ~~IV~~ I - VI .

16. August 1882	mit 35 fl	42 fl Quartier, Kohle	
1-28 Sept. Gottesberg		462	
21/8 83			
ca 1 Monat vordem	45 fl	Spekulation	582-630
27/12 83 - 31/12 84	Herrnstorf	1/1 85	75 Quartier
1. Jänner 86	50 fl		46 Relatum 663
5. Jänner 1887	Laboratorium	60 fl	723
5. Nov			843
			750 Quartier
1. Jänner 1888		80 fl	918
April 1888	Garten		1158
1. August 1888		90 fl	1278
1. Juli 1889		95	1338
1. Juli 1890	Remuneration	100 fl	
28. April 1891	Wohnung	100 fl	1368
			1384
1. Juli 91	Gehalt	110	1320
			196
			148
			1564
1. Juli	1892	Remuneration	
	für ihn	200 fl	
1. Jänner 1893	Gehalt	720	

Gottesberg

Herrnstorf

Garten

Remuneration
Rem 200 fl
1892

2.

Prof. J. Richter

Frag 17/ 11. 1883.

..vor allem meinen herzlichsten Glückwunsch zu Ihrer Vermählung! Die Nachricht hat mich eben so sehr gefreut als überrascht! Grüßen Sie Ihre liebe Frau unbekannter Weise von mir und mögen Sie mit einander recht glücklich sein.! Ebenso freute mich die Mittheilung, dass Ihre frühere Arbeit, die Aufmerksamkeit erregt, die sie unstreitig verdient. Was nun die neue anlangt..

Mädchen mit dem Rosenmädchen
Hirschwald
gib mir meinen ~~Thaler~~ wieder
oder hast du dir nicht mehr
gib mir mein ~~Thaler~~ ^{Thaler} ~~Thaler~~ her
Eins von beiden gib mir wieder
weil der Thaler ist mir lieber

An des Nilles heißem Strand
putzt ein Nilpferd den Arch im Sand
O ~~müde~~ ^{müde} ~~müde~~ stets dein Herz so rein
wie die Nilpferd Archloch

2

17. 11. 83

Correspondenz-Karte.

Korespondenční lístek.

S. des Herrn J. Walz

Ingenieur-assistenten

in } *Kladno*
 v } *Salzschmelze*

(Böhm.)

Als vorläufige Antwort auf Ihren lieben Brief vor allem meinen herzlichsten
Glückwunsch zu Ihrer Versammlung! Die Nachricht hat mich ebenso sehr
gefreut als - überrascht! Grüßen Sie Ihre liebe Frau unbekannter
Weise von mir und mögen Sie mit einander recht glücklich sein! Ebenso
sehr freute mich die Mittheilung, daß Ihre frühere Arbeit die Aufmerksamkeit
nicht erregt, die sie unstrittig verdient. Was nun die neue anlangt,
so muß ich Sie allerdings um einige Frist zur Erstattung der
Antwort ersuchen, da ich augenblicklich außerordentlich mit
Arbeit überhäuft bin und die Sache doch reiflich durchsicht
sein will. Daß ich mich, sobald ich kann, bemühen werde,
Sapir bürgt Ihnen wohl mein Interesse an Ihren wissenschaftlichen
Bestrebungen überhaupt wie das an der angelegten Frage im Besonderen.
Ubrigens hoffe ich, daß Sie gewiß nicht länger als 14 Tage warten zu
warten brauchen. Mit herzlichem Gruß Jhr

Prag 17/11 83.

alt
Jos. Nicker

Naturwissenschaftliche

R u n d s c h a u.

Wöchentliche Berichte über die
Fortschritte auf dem Gesamtgebiete
der
Naturwissenschaften.

Herausgegeben von Dr. W. S k l a r e k.

Braunschweig,

Druck und Verlag von Friedrich Vieweg u. Sohn.

1888.

Gr B - 15. incl.

Průkaz Fausus W, pak NT museum?

Jedna z mnoha knih, a nikdy takové
čerpá své vědomosti. Pál si, aby jeho kni-
hona byla proto zachována v celku. Váleční
a pováleční poměry umožnily skutečně jeho
nůpse. Průkaz jednou nalezeny knihy s ozna-
čením ex libris + Prof. F. Wald v knihovně Nat.
techn. musea a v knih. Vítěz. Kelerův?

ř. 19.12.54.

Snímek Prof. J. Richtera v Liberci asi 1903.
 Dole sl. Anna R., Laura R. Dr. subausp. Oswald
 Richter. Uprostřed Prof. R., v pravo skrčený
 Emil, nahoře uprostřed František (pozáp. sl. s. tr.).

59

Kde je Mendlův rukopis? Anglický časopis Nature uveřejnil zprávu o ztraceném rukopisu, jenž se nacházel v Brně. Docent dr. Jaroslav Kříženecký ze zootechnického výzkumného ústavu v Brně sdělil zemědělskému odboru československé mise Unrra, že rukopis, opata Rehoře Mendla († 1884) o pokusech s rostlinnými kříženci, jenž tvoří základ moderní genetiky, se ztratil. Rukopis byl v úschově přírodopisné společnosti v Brně od roku 1910, když jej našel profesor dr. Hugo Iltis v koši na papír v knihovně společnosti. Když Němci roku 1939 obsadili Brno, převzal prof. Richter, botanik z německé techniky, stolicí rostlinné fyziologie na Masarykově universitě a tím i celý ústav a všechny budovy. Někteří čeští asistenti, kteří pracovali pod Richtrem, zpravili nyní dr. Kříženeckého, že Richter si přivlastnil rukopis Mendlův, který našel v místnostech společnosti a nosil ho vždy při sobě. Když Němci opouštěli Brno před blížící se sovětskou armádou, zmizel Richter a s ním rukopis. Předpokládá se, že ho vzal s sebou do Vídně nebo do Německa. Dosud není nic známo o Richtrově pobytu, ale očekává se, že bude poskytnuta úřední pomoc pátrání po zmizelém rukopisu.

rj

L. V. Bruno 6/4 97
 zachoval a popsal Emil W.
 Rukopis je v Americe
 novin. Reprodukce 1958 F. W.

Als Lohn ihres Sie so sehr schätzenden

Als. Prosklár
Prof. Dr. Theodor
Bernin, Leeb
17.

~~Prag II. Karlsplatz, Traka II~~

~~Karlova Namesti, ö. t. d. Hochschule~~

0 Herrn Prof. Dr. Fr. Wald

Pospolitá ul. č. 854

Okra. Ostrava 9.

Hochgeehrter lieber Herr Professor! 6/IV 1929.

Es hat eine ganze Weile gebraucht, 0
ehe ich erfasste, daß es Tatsache,
traurige unabwendliche Tatsache geworden
ist, daß der jugendlichen begabten
Sohn Herrlich nicht mehr unter
dem Lebensbaum weilt. Immer wieder
fragte ich mich, ob keine Täuschung
vorliege. Ja, wie ist denn das alles so
schnell und so katastrophal gekommen?!

Als Lohn Ihres Sie so sehr schätzenden
Lehrers Josef Richter und mit dem vom guten
Vaterle geerbten warmen Herzen, sage ich Ihnen:
"Der liebe Herrgott möge Sie im Jesum

Phil. Dr. Oswald Richter

a. ö. Professor für Botanik, Warenkunde,
technische Mikroskopie und Mykologie der
deutschen technischen Hochschule in

selbst unerträglichen
Vaterwehne triest.!"

Brünn

mit ihm in breiter Beamtenheim, Lerchgasse 17
Ergebenheit Ihr

Villa Felizitas

Oswald Richter.

Auch von meiner Frau
hergeleitet Beibet.

ding in der technischen Praxis genüge, — es blieb ein ungedeckter Rest von Wünschen, welcher nach der Richtung äußerlicher Kennzeichnung in der allgemeinen Ansicht über die Wertung der erworbenen Kenntnisse im Vergleich zu

mehrere Professoren, besonders der Professor Rosenath die naturhistorischen Studien des genannten Capitulars bezeugten, und derselbe auch Gymnasial-Lehrantskandidat^{mar} geziehend berichtigt und P. Gregor Mendel für die Supplentur in Vorschlag gebracht.

In der That wurde Mendel mit der Supplentur über „allgemeine Naturgeschichte“ betraut.

Doch er sich durch die Art seiner Auffassung des Unterrichtes volle Anerkennung des, wie aus anderem mit aufgefundenen Schriftstücken, z. B. einem an Prof. Helecelt nach dessen Genehmigung gerichteten Aktenstücke Nr. 204 vom 5. Juni 1851 herborgehelt, jagten wir, sehr stramm Directors der k. f. technischen Lehranstalt Dr. H. Schindler zu erwerben vermochte, beweist Schriftstück Nr. 211 vom 6. Juni 1851, das lautet:

Von der Direction der k. f. techn. Lehranstalt in Brünn.

Nachdem der hierortliche Professor W. Dr. Johann Helecelt sich von seiner Krankheit der Art erholt hat, daß er nun wieder in der Lage ist, den ihm obliegenden Unterricht über allgemeine Naturgeschichte in Vorbereitungsjahre zu übernehmen; so sieht sich die Direction veranlaßt Ew. Hochwürden von der Supplentur, welche Dieselben anstatt des erkrankten Professors Dr. J. Helecelt mit 7. April d. J. zu übernehmen so gefällig waren, mit dem heutigen Tag zu entheben.

Die Direction beruht mit Vergnügen die Gelegenheit, um Ew. Hochwürden über den während der Zeit Ihrer hierortlichen Verwendung an den Tag gelegten Eifer, die mühsamende Art Ihres Unterrichtes, die umsichtige Behandlung Ihrer Zuhörer und Ihr einnehmendes Verhalten gegen alle Anstaltsangehörige die obliegende Anerkennung aus zu drücken, und Ihnen für Ihre aufopfernde Mühe und die thätige Förderung der Schulwede den verbindlichsten Dank zu sagen.

Brünn am 6. Juni 1851.

Dr. H. Schindler.

An St. Hochwürden
den Herrn Gregor Mendel Capitular des Stiftes St.
Thomas in Altbriinn hier."

¹ Daß dieses Urtheil über den Pädagogen Mendel nicht bereinigt dabeht, geht aus folgender Kritik in Direktor Carl Joas Artikel, „Zur Geschichte des mährischen Real-Schulwesens“ und der deutschen Staats-Oberrealschule in Brünn“ (Heftschrift zur Erinnerung an die Feier des fünfzigjährigen Bestandes der

brucht. Der Techniker kann, wenn er tatsächlich wissenschaftlich arbeiten will, kaum des Versuches entzogen. Dafür jedoch braucht er Laboratorien. Dies ist auf chemischem und physikalischem Gebiete gleich anfänglich erkannt und diese

Der Leser dürfte nun gekonnt sein, zu erfahren, welches Honorar Mendel für diese seine nach jeder Richtung besriedigende Supplentur erhielt. Darüber befehlt Nr. 257 vom 21. September 1851 nicht uninteressant, das wieder vom Direktor Schindler verfaßt und „An den Herrn Gregor Mendel, Ordenscapitular des Stiftes St. Thomas in Brünn“ gerichtet ist und lautet:

Von der Direction der k. f. technischen Lehranstalt in Brünn.

Laut h. Statthalterei-Erlasses detto 2. August d. J. 7852 hat das hohe Ministerium des Cultus u. Unterrichtes mit Erlaße vom 21. Juli d. J. 3. 6877 Ihnen für die Supplierung der Lehrstunde der Naturgeschichte während der Erkrankung des hierortlichen Professors Dr. Johann Helecelt vom 7. April bis 7. Juni d. J. eine Remuneration von 25 fl. CBW bewilligt.

Die k. f. Mähr. Landeshauptheilung hat bereits die Bezahlung erhalten, Ihnen diesen Betrag auf die gewöhnliche Art zu erfolgen.

Brünn am 21. Sept. 1851.

Dr. H. Schindler."

Aus Nr. 7852 der k. f. m. Statthalterey vom 12. August 1851 erfahren wir auch, daß „die k. f. Landeshauptheilung“ „angewiesen“ wurde, dem Ordenscapitular des Stiftes St. Thomas, Gregor Mendel „diesen Betrag aus dem technischen Akademiefonds flüssig zu machen“. Für den Statthalter (1) zeichnete in dieser weltbewegenden Angelegenheit ein gewisser Böhm. Und um diese 25 fl. mußte auch noch von Mendel selbst eingereicht werden, wie nachfolgendes, von der künftigen Hand des Herrn Privat- und Honorar-dozenten Professor Ing. Dr. techn. Carl Jaar hergestelltes Fassimile zeigt.²

deutschen Staats-Oberrealschule in Brünn, 1902, Verlag der Schülerlade der deutschen Staats-Oberrealschule. Druck von Carl Winitzer hervor, wo es heißt: „Gregor Mendel erhielt im Jahre 1854 eine Lehrstelle an unserer Lehranstalt. Dasselbe wirkte er als vorzügliches, von Kollegen und Schülern verehrte Lehrkraft, bis er im Jahre 1858 nach dem Ableben des Prälaten Cyrill Napp zu dessen Nachfolger gewählt wurde.“

² Das Document trägt auf dessen Umhüllag den Vermerk der Direction. Cing. am 20. Juni 1851, S. 219.

gemeinheit nicht in der Lage ist zu unterrichten. Deshalb ging in Oesterreich, besonders auch an unserer Hochschule, das Streben dahin, den Titel „Ingenieur“ ihrer Ausbildungsart als Standeszeichnung vorzubehalten. Das war aber gegenüber

Liebliches Directorat!

Hochw. den Offentlichen nach im J. 1851
Hochw. den liebl. Directorat des St. Thomas
J. 21. von der Direction der allgemeinen
Naturgeschichte in dem Vorbereitungsjahre
jungere des fünfzigjährigen k. k. fünfzigjährigen
Lebensalters im Jahre der Vorbereitung
hing die krank gemessenen Professoren
Dr. J. Helecelt, nachfolgendes: 10 m.
Hochw. Hochw. den liebl. Directorat-melle
den fünfzigjährigen k. k. fünfzigjährigen
Vorbereitung vom 7. April d. J. bis zum 7. Juni d. J.
eine Remuneration von 25 fl. CBW bewilligt.

Brünn, am 18. Juni 1851

Gregor Mendel
Capitular des St.
St. Thomas.

Dank dem Entgegenkommen des Hilsämterdirektors der politischen Landesverwaltung Stephan Wedag, der diesbezüglich beim Präsidialhof der politischen Landesverwaltung Herr Statthaltereirat Karl Debal persönlich intervenierte, wurde es möglich, dieses für die Deutsche Technische Hochschule so überaus wertvolle, von Mendel verfasste Schriftstück dieser Artzahl zu retten und so befindet es sich jetzt verschlossen in dem Refektorate und gibt einerseits Kunde, daß Mendel, wie das im Vorjahre Magnifizenz Vaier in seiner Rede so ansprechend brachte, einer der Unseren war, und bleibt andererseits als kostbare Reliquie von der Hand Mendels ein dauernder Feßel dafür, wie stolz die Deutsche Technische Hochschule darauf ist, Mendel in die Zahl ihrer berühmtesten Lehrer zu zählen.

Ich kann es mir nun auch nicht versagen, hier die eingehende Motivierung Direktors Dr. H. Schindler für die Inanspruchnahme von 25 fl. Supplimentengebühr wiederzugeben, wie sie sich im oben zitierten, an die mächtigste Statthalterei gerichteten Schriftstücke Nr. 219 vorfindet.

Der abgetretene Supplent hat nun unter dem 15. Juni ein Gesuch hierorts eingebracht, in welchem er um die zur Ausbezahlung einer entsprechenden Remuneration für die Zeit seiner Supplirung nöthige Einleitung bittet.

Die gehoramt unterzeichnete Direktion erlaubt sich, dieses Gesuch Einer hohen Statthalterei mit folgenden Bemerkungen zur h. Entscheidung ergehen zu unterbreiten. Da mit Rücksicht auf §. X. des Substitutionsnormales wegen dem Staifinden zweier Abtheilungen des Vorbereitungsjahres die allgemeinen Vorschriften für die Bemessung der Substitutionsgebühr der Supplenten in der 2. Abtheilung keine Geltung haben, sondern diese von Fall zu Fall h. O. zu bestimmen ist, ferner da für den naturgeschichtlichen Unterricht der 2. Abtheilung von dem hohen Unterrichtsministerium keine Remuneration bewilligt worden ist, indem derselbe wie oben bemerkt, an Professor Seiselet unentgeltlich übertragen wurde, so erlaubt sich die gehoramt unterzeichnete Direktion für die in Rede stehende Supplirung eine Substitutionsgebühr jährlicher 150 fr. O.Wze in Antrag zu bringen, welche mit der niedrigsten der von dem h. Ministerium für die zweite Abtheilung des Vorbereitungsjahres im 1. Sechsjahre bewilligten Remunerationen übereinstimmt und auch mit X. und VI. des Substitutionsnormales noch in Einklang wäre, indem auf die Gehaltszahl der Naturgeschichte bei 1000 fl. jährlicher Besoldung höchstens 11 Unterrichtsstunden fallen, wobei mit einer 60% Remuneration jährlich 133 fr. 33 fr. also nur um 13 fr. 33 fr. mehr entfiel.

Von der obigen Remuneration jäbrl. 150 fr. entfallen monatlich 12 fr. 30 fr., so daß der geweihte Supplent für die Zeit vom 7. April bis 7. Juni d. J. also netto für 2 Monate eine Remuneration von 25 fr. O.Wze zu erhalten hätte, was für die Unterrichtsstunde nahezu 1 fr. O.Wze beträgt.

Heute wirkt dieses Schriftstück wie ein kulturhistorisches Dokument. In diesem Zeitalter der Willkürgehalte Österreichs und Deutschlands nehmen sich die von der Direktion für Mendel untertänigst proponierten 25 Gulden Supplimentengebühr für 2 Monate gar zu possierlich aus. Nur wäre erst zu entscheide, won die Komit und die Tragik zu suchen ist, in der Zeit der 25-fl.-Honorare oder in einer späteren.

Bei meiner Jagd nach Mendel-Reliquien kamen mir auch die Herren Prälat Franz Sal. Bakina, Abt. und P. Anselm Matoušek, Stiftsprimator des Augustinerklosters, in liebenswürdiger Weise entgegen und ihrer treuen Hut dort vorhandener Mendel-Aufzeichnungen ist es vor allem zu danken, daß es mir gelang, sowohl einige den Charakter Mendels besonders herausarbeitende, mit Tinte beziehungsweise Bleistift geschriebene Notizen, wie auch noch nicht veröffentlichte Versuchsprotokolle Mendels zu finden.

Mitten unter Stößen von von Mendel selbst verfaßten, von ihm schon äußerst sorgfältig wie gestochen geschriebenen, den „aussichtslosen Kampf gegen Staat und Regierung“ betreffenden, gegen die Folgen des Gesetzes vom 7. Mai 1874² gerichteten Akten lag ein Zettelchen mit folgenden Zeilen, die wie kaum etwas anderes die unheimliche Tatkraft dieses Titanen der Wissenschaft, dieses mit des Titanen deutscher Dichtkunst kongenialen Forschers widerspiegeln:

Feiger Gedanken
Bängliches Schwanken,
Weibliches Regen,
Angstliches Klagen,
Mendet kein Gred,
Macht dich nicht frei.
Allen Gewalten
Zum Trotz sich erhalten,
Nimmer sich beugen,
Kräftig sich zeigen,
Auf der Yeme
Der Götter herbei.

Goethe.

* Johann Gregor Mendel als Forscher und Mensch. Ein Gedendblatt von Dr. Hugo Hübner, p. 18/19. Brünn 1903. Verlag des Mendel-Denkmal-Ausschusses. Druck von R. W. Rohrer.

Nicht minder charakterisiert den aufrechten Mann sein allerdings unfertig gebliebenes Gedächtnis, das er offenbar in einer Pause beim Aktenschreiben auf das Zettelchen hinwarf, auf dem außerdem seine Protokollnotizen standen.

„Wer durch die Welt will rücken,
Der — — — — — sich hübsch hüten.“

In diesen Zeilen ist nichts vom „weltfeindlichem Misanthropen“, in den sich der „heitere und liebenswürdige Mann in seinen letzten Lebensjahren“ verwandelt haben soll, zu spüren, zu dem Hugo Jitls Mendel stampft. Es mißte denn sein, daß eine klare Beleuchtung hundertmal im Menschenleben beobachtbarer Tatsachen als Menschenfeindlichkeit ausgelegt würde. Ich hatte auch wiederholt Gelegenheit, mit dem jetzigen Prälaten des Augustinerstiftes Altbriinn über diese und ähnliche biographische Bemerkungen von H. Jitls über Mendel zu sprechen. Prälat Franz Sal. Bakina ist als Novize unter Prälaten Gregor Mendel ins Kloster eingetreten und ist von ihm eingeführt worden. Er versicherte mir immer wieder, daß Mendel trotz seiner Krankheit der gleichmäßig gütige Mann geblieben ist, bis ihn der Tod von seinen körperlichen Leiden erlöste. Auch dürfte es allgemein interessieren, daß sich Mendel, wenn die Sprache auf seine Forschungsergebnisse kam, zu seinen Klosterbrüdern bis zum Schlusse stets zuversichtlich etwa mit folgenden Worten äußerte: „Die Zeit wird schon kommen, wo man die Gültigkeit der von mir gefundenen Gesetze anerkennen wird.“ Wie sehr Mendel

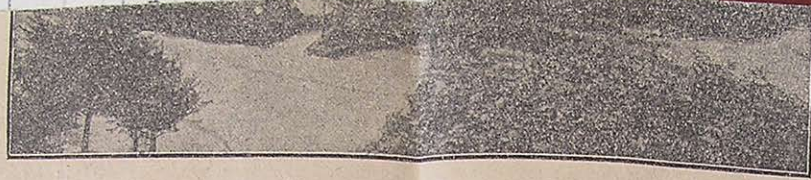
* Auch als Balladendichter scheint sich nach einigen mit Tinte geschriebenen Zeilen Mendel versucht zu haben, die lauten: wenn ich nicht von einem dighenden Klosterbruder herührten, dessen Gedächtnis Mendel so gelief, daß er sich die ersten Zeilen notierte.

D. Donald, liebster Reiter mein,
Wie kannst du mir so wilde sein“

* Ein Aitatz ähnlichen Inhalts findet sich in S. Nachtwalds Artikel „Zu Mendels 100jährigem Geburtsfeste“ in der Mendel-Zeitung, 55. Jahrg. Nr. 3/9, Brünn 1922. Danach sollte Mendel bei der Einkehrung des heutigen Prälaten als damaliger Prälat: „Wenn ich auch manch bittere Stunde in meinem Leben miterleben mußte, so muß ich doch dankbar anerkennen, daß die schönen guten Stunden meistens in der Überzahl waren. Mir haben meine wissenschaftlichen Arbeiten viel Befriedigung ge-

...Agrarminister. Während
 das damals schon fortgeschrittene,
 industriereiche und steuerkräftige
 Land, entbehrte ihrer. Zwar
 drängten die mährischen Stände
 seit 1838 unablässig auf Errich-
 tung einer selbständigen Anstalt,
 erklärten sich auch bereit, für die
 Erhaltungskosten aufzukommen,

was von der Wiener Hofkanzlei huldvollst zur Kenntnis ge-
 nommen wurde, diese verkehrte aber den Anforderungen der
 Zeit und des Landes gegenüber in verstorfter Verständnis-
 losigkeit. Es Jahre wahrte es, bis sie sich zu dem im Kate-
 der Papstbismarck für ungeschicklich befundenen Zugestän-
 nis herbeiließ und durch den kaiserlichen Erlass dem aus dem
 Industrielande der Monarchie kommenden Drange nach
 einer technischen Lehranstalt den Geburtsschein eigener Le-
 bensberechtigung ausstellte. Die zur Lebens- und Entwick-
 lungsfähigkeit nötigen Mittel aber versagte die weltfremde
 Regierung der jungen Anstalt. Erst nach weiteren elf Jah-
 ren konnte sie dank der Opferwilligkeit der Gemeinde Brünn
 im heutigen Altgebäude ein eigenes Heim beziehen.

So waren die ersten Jahrzehnte unserer deutschen Tech-
 nik ein ständiger Kampf ums Dasein, der an Lehrende und
 Lernende die höchsten Anforderungen der Selbstgenügsamkeit
 und entlagenden Hingabe an Wissenschaft und Studium
 stellte, eine harte Schule, aus der die Anstalt gestählt gegen
 spätere Widerwärtigkeiten hervorgegangen ist und sich aus
 eigener Kraft, sowie durch die verständnisvolle Unterstützung
 der Gemeinde, der Ersten mährischen Sparkasse, der mähri-
 schen Industrie und nicht zuletzt des deutschen Volkes der
 Stadt und des Landes emporgearbeitet hat zu ihrer geach-
 teten, allgemein anerkannten, ebenbürtigen Stellung im
 Kreise der deutschen technischen Hochschulen. In der Wiege
 der deutschen Technik standen nicht die göttlichen Museen
 einer fürsorglichen Staatsregierung, einer wohlausgestatte-
 ten Mütterchule, eines weitblickenden Industriemagnaten
 wohl aber als böses Zukunftszeichen die alternde Gestalt der
 dahinsinkenden mährischen Universität. Doch die blühende
 und blühende Technik hat die alte Hochschule überlebt, ist
 groß und stark geworden. Es ist kein Zeichen innerer
 Schwäche und Unzulänglichkeit, wenn dieses junge Gewächs
 viele Jahrzehnte zu einer Entwicklung brauchte, die andere
 technische Hochschulen in der Hälfte und dem Drittel der
 Zeit erreicht haben, sondern gerade ein Zeichen der Boden-
 fruchtbarkeit, die aus dem Gemittlande die Lebensäfte saugt,

unlösbarer Zusammenhang zwischen Wissenschaft und Na-
 tur, und in den letzten Jahrzehnten auch zwischen Kunst und
 Natur geschaffen und dadurch den technischen Hochschulen als
 den Forschungs- und Lehrstätten der angewandten Natur-
 wissenschaft die himmlische Weihe des Idealismus gegeben,
 deren sich bis dahin nur die Universitäten und Kunstakade-
 mien rühmen durften. Die Zeiten sind längst verschwun-
 den, in denen die technischen Hochschulen in der Volksmein-
 ung als die Anstalten gewerdel wurden, die durch Bervoll-
 kommung und Erfindung von Produktionsmitteln nur die
 materielle Wohlfahrt der Menschen oder gar nur einer
 Klasse zu fördern und dieser ausgebildete, gewinnver-
 heißende Kräfte zu liefern hatten. Das Streben nach der Er-
 kenntnis dessen, was die Welt im innersten zusammenhält,
 einen Blick zu tun in das ewige Walten der Naturkräfte und
 der Wunsch, die Elemente zu meistern, ist heute Gemeingut
 aller denkenden und schaffenden Kulturmenschen geworden.
 Auch diejenigen haben ein höchstpersönliches Interesse an
 dem Fortschreiten dieser Erkenntnis, an der Erweiterung
 des Verwendungsgebietes von Licht, Luft, Wasser, Dampf
 und Elektrizität, an der Bervollkommnung von Maschinen,
 die aus dem Ergebnisse der wissenschaftlichen Forschungsarbeit
 keinen unmittelbaren materiellen Nutzen in ihrem eigenen
 Betriebe ziehen können. Diese Erweiterung des geistigen Ge-
 sichtskreises der Menschen, zunächst innerhalb eines Volkes,
 hat die technischen Hochschulen in den Mittelpunkt des allge-
 meinen Volksinteresses gestellt. So ist auch unsere deutsche
 Technik nicht mehr eine Anstalt, an deren Wohlergehen nur
 die Industrie ein Interesse hat. Dadurch ist aber der innige
 Zusammenhang zwischen Technik und Industrie nicht ge-
 lockert worden. Die letztere weiß sehr wohl, daß alle Fort-
 schritte, die sie sich zu nütze machen kann, ihren Ursprungs-
 quell in der technischen Hochschule haben. Und eine Technik
 ohne Industrie wäre eine Dase in der Wüste. So ist im
 Laufe der Zeit eine heide befruchtende Wechselwirkung ent-
 standen. Die Hochschule hat der Industrie, vor allem der
 mährischen Industrie eine Fülle technischer Erzeugnisse

...tragende Geschäfte, Unterseeboote,
 Flugzeuge, Luftschiffe, Dseu-
 erung, Gift- und Abwehrge-
 drahtlose Telegraphie und Er-
 schaffstoffe für Industrie und Land-
 wirtschaft, so viel Worte, so viel
 Fragen flümmen auf den tech-
 nischen Wissenschaftler ein. Mit
 Zirkel und Lineal lassen sie sich
 am Beidentisch nicht lösen. Nicht
 der Staat, der die meisten Soldaten hat, sondern der,
 der seine technischen Hochschulen am kräftigsten unterstüzt
 und fördert, wird die andern überflügeln und dann der
 Welt den Frieden diktieren. Auch unsere deutsche Technik ist
 an diesen Fragen nicht achlos vorübergegangen. Nur Be-
 schränktheit ihrer geistlichen Mittel konnte ihrem Wirken in
 dieser Hinsicht Schranken setzen.

Den Deutschen Brünns und Währens, ja in gewissem
 Sinne dem ganzen deutschen Volk ist die Deutsche Technische
 Hochschule in Brünn aber noch mehr als eine Stätte wissen-
 schaftlicher Forschung, als der Herold wirtschaftlichen Fort-
 schritts, sie ist ein hohes, hehres Kleinod im deutschen Volks-
 förder, das zu hegen und zu pflegen von jedem Deutschen
 als frei und gern übernommene Pflicht erkannt wird. Ein
 auf dem Felsen der Wissenschaft fest verankerter Stützpunkt
 des Deutschtums in Brünn, Währens und der Tschecho-Slo-
 wakei, wird die deutsche Technik wie bisher auch in künftigen
 Welttern und Stürmen die Jahre reinen Deutschtums hoch-
 halten, dem eigenen Volk zur Ehr, jedem böswilligen Feinde
 zur Wehr, der Heimat zur Liebe, keinem Gutgefinnten zum
 Leid. Sie wird, nachdem sie die harte Schule der Entbe-
 rung durchgemacht, auch in Zukunft allen Gewalten zum
 Trotz sich erhalten! Und sie wird dabei die Deutschen dieses
 Staates in ihrem Lager finden. Dieses Gelöbnis bringen
 die Deutschen Brünns der Deutschen Technischen Hochschule
 als Festgabe zu ihrem Ehrentage dar, mit diesem Gelöbnis
 grüßen sie die von weit und breit gekommenen Festgäste,
 die früheren Lehrer und Hörer der Hochschule, ihre Freunde
 und Förderer, die Vertreter vermander auswärtiger Kör-
 perschaften. Sie mögen in ihrem Wirkungskreis zurückge-
 kehrt, die Erinnerung mitnehmen, in den Mauern der
 Stadt deutsche Tage verlebzt zu haben, und dort ihren,
 unsern Volksgenossen finden, daß die Brünner Deutschen den
 Vorposten, den ihnen die Vorsehung zugewiesen, zähe und
 pflichtbewußt verteidigen und halten mit den Werken ihrer
 geistigen Waffenschmiede, vor allem mit ihrer Deutschen
 Technischen Hochschule!

das kann der Anfang zu der Anstalt für die technische Wissenschaften sein. Die Anstalt für die technische Wissenschaften sollte, um die Bedürfnisse der Bevölkerung zu befriedigen, die Möglichkeit zur Ausbildung zu bieten, aus vorbereitenden (Real-) Klassen und dem höheren technischen Lehrfuge bestehen. Neuerlich verzögerte jedoch der schleppende Amtsgang die Erledigung, wobei die

P. Gregor Mendel,

der berühmteste Forscher und Lehrer an der technischen Lehranstalt, der Vorgängerin der Deutschen Technischen Hochschule in Brünn.

Nach einem Auslass aus der Festschrift der Anstalt vom Prof. Dr. Oswald Richter.

Die Jahrhundertfeier des Geburtstages P. Gregor Mendels in Brünn gab den Anlaß, intensiv nach Mendel-Reliquien zu suchen, wobei es gelang, einige nicht uninteressante Einzelheiten, speziell über die Wirksamkeit des berühmten Vererbungsforschers aufzufinden.

Wie bekannt, übernahm P. Gregor Mendel „am 7. April 1851 an der damaligen technischen Lehranstalt, aus der sich später die Technische Hochschule entwickelte, die Supplimentierung für den erkrankten Professor Gelelet, der im Vorbereitungsfuge allgemeine Naturgeschichte vorgetragen hatte.“ Merkwürdigerweise hatte man bis zum September des Vorjahres nach den Anstellungsakten des berühmten Mannes weder im Archiv der deutschen Technischen Hochschule noch in dem der ehemaligen Statthalterei, der jetzigen politischen Landesverwaltung, gefahndet, obwohl nach dem an den technischen Hochschulen seinerzeit üblichen Vorgange der Ausschreibung von Lehrstühlen die Möglichkeit der Auffindung von von Mendel selbst verfaßten Schriftstücken, wie Gesuchen oder Quittungen für bezogene Honorare u. dgl., unter den Akten nahe lag.

Solche und ähnliche Gedankengänge beherrschten mich, als ich mir vornahm, zunächst im Archiv unserer Hochschule und später in dem der politischen Landesverwaltung den Akten über die Betrauung Mendels mit der Supplimentierung Gelelets nachzugehen. Dabei kamen aber leider als besonders erschwerende Umstände die in Betracht, daß zunächst während der Kriegszeit und später nochmals nach dem Umrsturz Unmassen alter Akten der Statthalterei als Altpapier entfernt, das ganze Faszikelferien bestimmten Inhaltes in

Chemie anderorts ausgearbeitet, in schulmäßige Weise durch Ergebnisse von Wiederholungen, sowie schriftlichen und mündlichen Examinatorien überprüft werden, woran teilzunehmen jeder Schüler verpflichtet war.

Mehr als sonderbar nimmt sich daneben die Einführung kommissioneller, strenger Prüfungen zur Erlangung von

das neue Landhaus abgeschoben worden waren und die Faszikelreste eben erst einer gründlichen Neuordnung und Reinigung unterzogen wurden. Daß es unter diesen Umständen nicht leicht wurde die entscheidenden Aktenfaszikel aufzuspüren, wird besonders der Vorstand der Statthalterei-Registratur Herr Adjunkt Franz Stohl bestätigen können, dessen Ausdauer es nach unseren vielen gemeinsamen Streifzügen durchs Archiv gerade in dem Augenblicke gelang, den entscheidenden Akt mit Mendels Handschrift aufzufinden, als ich, der ich doch nicht gerade an Mangel an Fähigkeit und Optimismus leide, eben die Hoffnung aufzugeben anging, in all den ausgedehnten Bodenräumen des Gebäudes der politischen Landesverwaltung das gesuchte Schriftstück zu entdecken.

Mir werden diese Gänge, ich kann beinahe sagen: Märche, an der Seite meines Cicerone durch die endlosen Bodenräume der alten Statthalterei, dies in der josephinischen Zeit aufgeschobenen Augustinerklosters, stets einige der interessantesten Erinnerungen meines Lebens bleiben. Gestelle, die vom Fußboden bis an die Decke der Räume reichen, sind da, alle mit schweren, verstaubten Faszikeln schwer beladen. Faszikeln stehen neben Faszikeln in dichter Reife. Halbmondfenster von jahrgenitaletem Staube verblüht, lassen nur schwaches Licht eintreten. Elektrische Lampen gibt es in diesen Räumen noch nicht. Offene Lichter darf man natürlich nicht anwenden. In diesem Halbdunkel Sehen und Lesen ist schon eine Kunst. Da eilt man, wie die Mücke vom Richte angezogen, zum Fenster. — Welch ein Bild! — Wir gehen von hoch oben in die St. Thomas-Kirche hinab! — Ich kann mich kaum eines ähnlich mächtigen Eindruckes erinnern wie dieses unerwarteten Blickes aus den wohl mehr als ein Jahrhundert alten finstern, verstaubten Bodenräumen in das sonnendurchflutete Gotteshaus.

Meine Nachforschungen hatten, wie gesagt, den gewünschten Erfolg. Zunächst wurde im Archiv der deutschen Technischen Hochschule das Protokoll über die Wahl Mendels zum Supplenten aufgefunden. Der hier interessierender Teil dieses denkwürdigen Schriftstückes lautet:

reichtlichen und deutschen technischen Hochschulen. Das Professorenkollegium hatte bis dahin ununterbrochen auf die Befahren hingewiesen, welche in der kümmerlichen Behandlung, ja Vernachlässigung unserer Hochschule ihre Ursachen hatten, ohne Gehör zu finden. Da wurde Juli 1883 das

„Protokoll,

gefaßt in der Sitzung des Lehrkörpers der technischen Lehranstalt in Brünn am 3. April 1851 unter dem Vorsitz des Herrn Direktors Dr. J. Schindler. Anwesend waren die Herren Professoren Dr. Teirich, Dr. Grubh, Dr. Kolanaty, Korista, Marin, Ringhofer, Quadrat, Wegner, Ritter von Weileben, Wipis.

I. Der Herr Director Dr. Schindler theilt mit, daß der Herr Professor Dr. Gelelet krank sei, daß zu befürchten sei, er dürfe durch längere Zeit die Vorlesungen aus der Naturgeschichte in der zweiten Abteilung des Vorbereitungsjahres abzuhalten verhindert sein, und daß es daher notwendig wäre, eine Supplimentierung einzuleiten.

Der Herr Professor Dr. Kolanaty habe sich wohl bereit erklärt, den Auftrag zur Supplimentierung anzunehmen, allein hinzugefügt, daß er an einem chronischen Husten leide, und daß er durch eine übermäßige Anstrengung leicht dahin gebracht werden könne, gar keine Vorträge abhalten zu können.

Eben so sei kein anderes Mitglied des Lehrkörpers in der Lage, die Supplimentierung zu übernehmen, und er fordere daher die Herren auf, Lundsugeben, ob ihnen nicht Jemand bekannt wäre, dem man die Supplimentierung anvertrauen könnte, weil er sich sonst an das Hohe Unterrichtsministerium in dieser Angelegenheit wenden müßte. Der Herr Professor Dr. Kolanaty macht auf den hochwürdigen Herrn Gregor Mendel, Capitulär des Klosters St. Thomas in Altbriinn aufmerksam, der im Stande und in der Lage wäre, die Supplimentierung zu übernehmen.

Der Herr Prof. Dr. Grubh macht sich anheißig auf Wunsch des Lehrkörpers die dießfälligen Verhandlungen mit dem besagten Herrn zu pflegen und denelnde aus, falls er sich zur Übernahme bereit erklärt, in der Abwesenheit des Herrn Direktors den Schluß vorzutragen.

Brünn den 3. April 1851.
Das Protokoll hat Joseph Aufsitz als Protokollführer gezeichnet; dann folgen die Unterschriften der oben Genannten.

An die „Hochlöbliche k. k. Mähr. Statthalterei“ wurde daher in Nr. 219 vom 6. Juli 1851 von Direktor J. Schindler über den Supplenten, der „in der Person des Oedenkapitulär Gregor Mendel aufgefunden wurde, über dessen Befähigung in wissenschaftlicher und didaktischer Beziehung der Lehrkörper sowohl als auch die gesamt unterzeichnete Direction beruhigt (1) sein zu können glauben, nachdem

F a m . W a l d .

*Ernie
Celaहन
Patri
Klein Buhli*

Wald	Grosser	Richter	Brauer	Richter Franz Pöhner Elisabeth	Anton Pecher	Anna Regina	Johann Caspar Haussner Catharina	Christian Fleischer Anna Elisabeth
Peter Maria Johann Christi-IstianaAndreas an geb. Richter Wald Grosse-Zimmer- Einwoh- rin meister ner u. Handarb. unter d. Schloss II Vermählung 1802		Hannen Sophien geb. Brauerein	Gabriel Pöhner aus Neud. *24.3. 1763 Fleischgerm. +pred1815 Neudek Getraut 6.11. 1786.	M. Anna (Regina) Baptist geb. Haussner Pecherin 31.5.1753 *9.11.1766 +17.1.1815 (Auszeim) Neudek Schneid.m. Getraut r.k. Neudek 6.11. 1786.	Johann Baptist geb. Haussner 31.5.1753 Neud.7.1.1762 Neudek 1805	Katharina geb. Fleischer geb. 7.1.1762 Neudek 1805		
Mstr. Gottlieb Wald B.Z.u. Leinweber geb. 20. Juli 1769 evang. A.B. Trautag 12. May 1800	Hanna Rosina geb Richter aus Chemnitz einziges Tochtergeb geb. 28. Feber 1782 evang. A.B.	Ausgedinger Franz Joseph Pöhner geb Neudek Nr. 157 geb. 20. XII. 1796 Fleischhauermeister. +29. III. 1877 Getraut röm. kathol. in Neudek 17. X. 1815.	Maria Benigne geb. Haussner geb Neudek Nr. 41. geb. 5. 8. 1793. +24. VI. 1868.					
Gottlob Wald geb. in Chemnitz in Sachsen 11. Juli 1819. +10. XII. 1870. am Engerthschacht bei Kladno		(Elisabeth) Theresia geb Pöhner geb. in Neudek 18. I. 1823. +in Kladno 23. X. 1903. oddáni v Neudeku r.k. 21. 11. 1844.						

Gottlieb Wald
městán v Chlumci

+

Hanne Rosine Richterová
z Chumitz

Frane Josef Pöhner

míst. úředník v Meudelu č. 213.
* 20. XII 1786
+ 28. III 1877

+

Johann + Katharine Haussner-ovi

Anna Benigna Haussner-ová
* Meudel 1741 S. 2. 1793
+ 14. 6. 1877

Kristina, Gottlob a několik synů jeden z nich pečov. mistrem

+

Elisabeth (Theresia), Anna ... provd. na Frant. Zetlla + 21. 12. 1883.
nar. 18. 1. 1823 Meudel č. 273.
zemř. 23. 10. 1903 na Hladuě
naupmatsch Meudel, Fond I., Blatt 176.

provd. na Tegmayera
námečnicka z Voffalska;
po ovdov. provdala se
na brjého švecana
na Hladuě; jejich syn
Karel W. nar. se 2. 1856
užiti Bladuo, Zdrávkai st. 286.

nar. 11. 7. 1819 v Chumitz
+ 10. 12. 1870
zemř. před 1876 na Hladuě (Engelb.)
Ev.-Luth. Kirchengemeinde Chumitz, Hospitalkst. 12, I.
Jahrbuch 1879, Seite 23, Nr. 313.

svatba v Meudelu list. 21. 11. 1844

Karel Jelen
zámečník z Klotovic
+ 8. 6. 1891

Marie
svatba 4. 9. 1865
v Praze
* 19 let 1846
+ 16. 7. 1882

Emilie
* 15. 12. 1858
Zámečník
+ 24. 6. 1933
Göbting.

František
* 8. 1. 1861
Zámečník
+ 19. 10. 1930
mor. Ostrava

Terzie provd. Kucérová
* 23. 5. 1863 Brno.
+ 1913 Kladno

Josef Petřík
* 18. 12. 1851
Bíláns
+ 20. 12. 1940
nem. provd.

Alois * 21. 6. 1866, + 1938
Jindřich * 10. 7. 1868, + 1905
Johannil * 1870, +
František * 1872
Anna * 1876

provdaná na: Ferdinand Schuster,
Linz a. D., Römerstrasse 66.

svatba našich rodičů: Frimora 1876 na Hladuě.

František
* 1. 3. 1886
molyer

Josef
* 24. 12. 1889
Bíláns

Václav
* 28. 12. 1891
Mirošov

Jindřich
* 8. 6. 1892
Mirošov
provd. ...
adr. Něm. ...

Alára
* 14. 8. 1898
Sulchau

Karel
* 20. 10. 1900
Sulchau

adr.: Hladuo,
Hollárova 1430.

Hanne Rosine Richterová
z Chemnitz

Frane Josef Pöhner
mish. řemický v Meudeku č. 213.
(vrt. 1857)
* 20. XII 1786⁵⁷
+ 28. III 1877

Johann + Katharine Haussner-ovi

+ Marie Benigna Haussnerová
* Meudek 20. 4. 1841
S. 2. 1793
14. 6. 1877

syni jeden z nich pekař. mishku
it

+ Elisabeth (Theresia), Anna

nar. 18. 1. 1823 Meudek č. 273.

--- provd. na Frau. Kettla
+ 21. 12. 1889.

adně (Engerth)
it, Hospitalst. 12, I.

zenně. 23. 10. 1903 na Kladně
Kaufmannik Meudek, Zaml. I., Blatt 176.

zdaři v Meudeku lat. 21. 11. 1864

Emilie
* 15. 12. 1858
Brandýsek
+ 24. 6. 1933
Golčany

František
* 8. 1. 1861
Brandýsek
+ 19. 10. 1930
mor. Ostrava

Terexie, provd. Kučerová
* 23. 5. 1863 Branež.
+ 19 13 Meudek

Josef Petřik
* 18. 12. 1851
Příbram
+ 20. 12. 1940
něm. Prod.

svatba našich rodičů: 7. února 1876 na Kladně.

a K. - Karlin
Kulova ul. 3.

Emil
* 9. 11. 1876
Myslb. T.
+ 1940
Suchbát

František
* 1. 3. 1886
mstýnsko

Josef
* 24. 12. 1889
Lubáň

Václav
* 28. 12. 1891
mírošov

Jindřiška
* 8. 6. 1894
mírošov
provd. Baláčeková
adm. něm. Prod. Porboš 367

Klára
* 14. 8. 1898
Sulhová

Karel
* 25. 10. 1900
Sulhová

adm.: Kladno,
Kollárova 1430.

Gottlieb Wald
místník v Hladce v Chemnitz

+

Hanne Rosine Richter-ová
z Chemnitz

Frant. Josef Pöhner

Johann + Katharine Haussner-ovi

+ Marie Benigna Haussner-ová

míst. kněží v Neuděku č. 113.
(1822)
* 20. XII 1786
+ 28. III 1877

* Neuděk 1841
+
petr + Neuděk 17. X. 1815

S. 3. 1793
14. 6. 1877

Kristina, Gottlob a několik synů jeden z nich pebař. mistrem

+

Elisabeth (Theresia), Anna

prov. na Frant. Kettla
+ 21. 12. 1833.

prov. na Tegmayera
námečnicka z Hoffálska;
po vdov. provolala se
na křesťáka Křecana
na Hladce; jejich syn
Karel W. nar. se 2. 1856
v Hladce, Křecanova č. 286.

nar. 11. 7. 1819 v Chemnitz
+ (10. 12. 1870)
zemř. před 1876 na Hladce (Engelst)
Ev. kř. S. Křesťanská, Chemnitz, Hospitalstr. 12, I.
Jahrbuch 1891, Seite 23, Nr. 313.

svatba v Neuděku list. 21. 11. 1844

nar. 18. 1. 1823 Neuděk č. 273.

zemř. 23. 10. 1903 na Hladce
Kaufmannsk. Neuděk, Janst. I., Str. 176.

Karel Jelen
námečnick z Křovic
+ 8. 6. 1891

svatba 4. 9. 1853
v Neuděku
* 19 let 1846
+ 16. 7. 1882

Marie

Emilie

František

Terzie

prov. Křecová

Josef Petřík

* 15. 12. 1858
Zametz
+ 24. 6. 1933
Pobitany

* 8. 1. 1861
Brandýš
+ 19. 10. 1930
mor. Ostrava

* 23. 5. 1863 Brand.
+ 1913 Brand.

* 18. 12. 1851
Příbami
+ 20. 12. 1940
nem. Prod.

Alois * 21. 6. 1866, + 1938

Jindřich * 10. 7. 1868, + 1905

Johannil * 1870, +

František * 1872 < adv. Praha X. - Karlín
Korybutova ul. 3.

Anna * 1876

svatba našich rodičů: 7. února 1876 na Hladce.

Emil František
* 1. 12. 1886
Mladec

Josef
* 24. 12. 1889
Lilčin

Václav
* 28. 12. 1891
Mirošov

Jindřiška
* 8. 6. 1894
Mirošov
prov. Galáčková

Klára
* 14. 8. 1898
Sulhov

Karel
* 25. 10. 1900
Sulhov

provodání: Ferdinand Schuster,
a. p. d., Pomerstrasse 66.

adv.: Hladce,
Kollárova 1430.

adv. nem. Prod, Porboš 347.

Gottlieb Wald
městán z Kladna v Chemnitz

+

Hanne Rosine Richterová
z Chemnitz

Frant. Josef Pöhner

mistr kleničný v mušketě

* 20. XII 1786⁸⁷

+ 28. III 1877

patr

Elisabe

nar. 18. 1.

zemř. 23. 1.

čoupaně

Kristina

Gottlob a několik synů, jeden z nich pekař. misku

+

provod. na Teglmayera
zámečnicka z Vostřalska;
po ovdov. provdala se
za bratř. svého Křecana
na Kladně; jejich syn

nar. 11. 7. 1819 v Chemnitz

+ (10. 12. 1870)

zemř. před r. 1876 na Kladně (Engerth)

Ev. - luth. St. Marienbuchamt Chemnitz, Hospitalkstr. 12, I.

Jahrgang 1819, Seite 23., Nr. 313.

svatba v Mendelbau last. 21. 11. 1844

Karel W. nar. se r. 1856
adv. v Kladně, Kolářská ul. 286.

Karel Jelen

zámečnick z Hořovic
+ 8. 6. 1891

+
svatba 4. 9. 1865
v Vrápěšicích

Marie

* 19. letá 1846
+ 16. 7. 1882

Emilie

* 15. 12. 1858
Brandýš
+ 24. 6. 1933
Pobřížany

František

* 8. 1. 1861
Brandýš
+ 19. 10. 1930
mor. Ostrava

Terzie

* 23. 5. 1863
+ 19 13

Alois

* 21. 6. 1866, + 1938

Jindřich

* 10. 7. 1868, + 1905

Bohumil

* 1870, +

František

* 1872

← adr.: Praha X. - Karlín
Kongobulova ul. 3.

Anna

* 1876

svatba našich rodičů: 7. února 1876 na Kladně.

Emil František

* 9. 11. 1876
moly. z.
1910
+
Suchbát

* 1. 3. 1886
molyem

Josef

* 24. 12. 1889
Libušina

Václav

* 28. 12. 1890
molyem

provodaná za: Ferdinand Schuster,
Linz a. D., Römerstrasse 66.

adv.: Kladno,
Kollárova 1430.

Gottlieb Wald
měšťan z Hradce v Chemnitz

Hanne Rosine Richter-ová
z Chemnitz

Franz Josef Pöhner

Johann + Katharine Haussner-ovi

Marie Benigna Haussner-ová

míst. kněží v Meudelu č. 213.
* 20. XII 1786
+ 28. III 1877

* Meudel 1741
+
S. 8. 1793
14. 6. 1877

zeman Meudel 17. X. 1815

Elisabeth (Theresia), Anna

prov. na Franz. Kellba
+ 21. 12. 1883

nar. 18. 1. 1823 Meudel č. 273.

zem. 23. 10. 1903 na Kladně
nařizovatel Meudel, Fond I, Blatt 176.

Kristina

Gottlob a několik synů jeden z nich pebař. mistrem

nar. 11. 7. 1819 v Chemnitz

+ 10. 12. 1870

zem. před r. 1876 na Kladně (Engelb.)

Ev.-luth. Kirchbuchhandl. Chemnitz, Hospitalkstr. 12, I.
Fahrgang 1871, Seite 23., Nr. 313.

zeman v Meudelu list 21. 11. 1844

prov. na Teglmayera
zámečníka z Hoffaloka;
po ovdov. provdala se
na jejího brátra
na Kladně; jejich syn

Karel W. nar. 22. 1856
úředn. Kladně, Kármelova ul. 286.

Karel Jelen
zámečník z Klatovic
+ 8. 6. 1891

Marie
svatba 4. 9. 1855
+ 19. 1. 1846
+ 16. 7. 1882

Emilie

* 15. 12. 1858

Brannýsek
+ 24. 6. 1933
Pobitany

František

* 8. 1. 1861

Brannýsek
+ 19. 10. 1930
mor. Ostrava

Terzie

* 23. 5. 1863

Brannýsek
+ 1913
Kaučava

prov. Kucířová

Josef Petrík

* 18. 12. 1851
Příbram
+ 20. 12. 1940
Měm. Proch.

Alois * 21. 6. 1866, + 1938

Jindřich * 10. 7. 1868, + 1905

Johannil * 1870, +

František 1872 + adv. Praha X. - Karlín
Korybutova ul. 3.

Anna * 1876

svatba matěš rodilci: Frimora 1876 na Kladně.

Emil František

* 1. 2. 1886
Měm. Proch.

Josef

* 24. 12. 1889
Libuň

Václav

* 28. 12. 1891
Měm. Proch.

Jindřicha

* 8. 6. 1894
Měm. Proch.
prov. Zalašková
adv. Měm. Proch., Borsoš 365

Klára

* 14. 8. 1898
Sutkov

Karel

* 25. 10. 1900
Sutkov

adv.: Kladno,
Kollárova 1430.

adv.: Ferdinand Schuster,
L. n. 2. P., Lönerstrasse 66.

Leupis kateja Petričev, sprave

Prof. F. Walden.

Nas rodinnyj leupis je sestavennyj na
dokladych ziskanykh myim priizumi-
nim u dotychnykh parudov itadi.

Fr.

Galrice Bömer
Flüßelbrüdermeister
aus Lendesch

all. Anna Becken
aus Mendel

Marie
Schneidmayer
aus Pöchlarn

Franz Josef Bömer
* 20.12. 1796, Mendel 157

Marie Benige Haussner
* 5.8. 1793 Lendesch 41

15 let

getraut 17.10. 1815

22 let

Marie Sattelau

Maria Theresia Bömer-Wallner
* 18.1. 1823 Mendel 213

Sofie Wald
* 11. Juli 1819 in Chemnitz, Ky. Baden.

+ 10. XII. 1870 Ungert.

Schwägerin in Mendel

Adelina's Mendelen 21.11. 1844

reicht 25 let
+ 51 let

prof. gymnasium + 5 Nov. 1878

Marie Jelenová + 16. Juli 1882

Fraut. * 9. I. 1861 + 19. X. 1930

Emilie Petříčková

Terese Kucánová * 23. I. 1863
+ 1919 Mosk. univ.

Marie - Bömer

64

Frýdrich Radde arslay'
 předloží panovní
 Vorostinského.
 Dorota

Michael Anna Ratkovski KALICH z Knovíz 28. IX. 1749	Kryštof Velner (Celner?) SWAJER z Votvovic	Václav Zelenka z Kladna	Václav Anna Šubrt roz. z Kladna Hanlová z Hořovic
--	--	-------------------------------	--

faber ferra -
 rius Subditi Taušti-
 nenses.

Josef Ratkovský z Jemníky č. 16. nar. 26. X. 1781.	Františka roz. Cellnerová z Votvovic (Velnerová z Kut- né Hory?) nar. kol 1780	Josef Zelenka z Kladna č. 108 + 15. V. 1874	Kateřina roz. Šubrtová z Klad- na + 27. XII. 1858.
--	---	---	---

Josef Ratkovský z Pehery č. 26. 5. I. 1818.	Anna Eva roz. Zelenková z Kladna 150, 15. XII. 1823. + Kladno 6. II. 1867.
---	--

oddáni 12. V. 1851, fara Trojice, Praha-Podskalí

Josefa Ratkovská z Kladna č. 81. + Praha	naros . 18. X. 1857. 24. XI. 1908.
--	---------------------------------------

1874-1874 (am: m...)

Václav Šubrt	Anna Hanelová z Cynčovic	František Ludwik z Liebenau	Barbora Hanuschorová poddaná do Dubu.	Jiří Semanec	Varonika poddaná Křivoklátska	Václav Šklenička	Barbora poddaná do Křivoklátska.	František Štehlík	Anna poddaná Křivoklátska	Jan Pavlíček sedal z kalubiz	Anna Viktora z Kouřimě poddaná Křivoklátska
Kateřina Šubrtová 1720	* + 27. XII. 1856 v Kladně 145 76 let	Marie Anna Ludwíková * 29.3.1779 v Liebenau	František Semanec * 1.1.1750 ve Zbečně	Ludmila Škleničková * 11.5.1771 Břehov č.4	Václav Štehlík * 2.2.1776 Břestřevice č.8	Marie Pavlíčková * 6.9.1783 Kalubiz č.4					

Josef Zelanka

1820 v Kladně č.150
5 1872
ampl. by ...
let ...

Františka Ludwigová

* 25.10.1820 Liebenau
(Hodkovice)

Martin Semanec

* 8.11.1807 ve Zbečně 45

Ludmila Štehlíková

* 19.8.1822 Městačko č.2

Josef Zelanka by Radlovec

Josef Zelanka

* 9.2.1850 v Liberci
+ 16.12.1921 v Porubě u Orlové

Kateřina Semencová

* 28.7.1852 ve Zbečně č.45.
+ 21.1.1916 v Porubě u Orlové

Karel Zelanka

* 26.1.1877 v Kladně 616
+ 28.6.1944 v Lískovci

radlovec byl by ... v Orlové (Kouřim) ...
Josef Zelanka v Zbečně

z Kladna č. 108

~~+ 15. 8. 1874 (ani v Kladně)~~
mistr ševcovský

Kateřina Šubrtová

1780

v Kladně 145

*

+ 27. XII. 1858 76 let

Josef Zelinka

19. 3. 1820 v Kladně č. 150

15. 5. 1874

Ravla,

Amst. syn. (Kladna)

č. 108